

דף קנד

'אמר רבי יוחנן: המחמר אחר בהמתו בשבת פטור מכלום; בשוגג לא מחייב חטאת, דהוקשה כל התורה כולה לע"ז. אף אם נסבור שהדיבור כמעשה, והרי רבי יוחנן עצמו (בסנהדרין סה ועוד) סובר כן (כן הקשה הגרעק"א) – יש לומר על פי דברי הרמב"ן שבמחמר עיקר החיוב הוא על מעשה הבהמה, והאדם אינו אלא מעוררה לפעול [בניגוד לחורש וכד' שעיקר חיוב האדם הוא על פעולתו], הלכך אעפ"י שנצרך האדם למעשה, זהו רק כדי לשייכו לפעולת הבהמה אבל עיקר הדבר אינו חיוב על מעשיו אלא על מעשה בהמתו, לכן פטור (עפ"י הגהות הגר"מ הרש"ל ל' לחדושי הרמב"ן).

וע' בשו"ת בית אפרים (נג) שיצא לחדש שלרבי עקיבא המחייב חטאת במגדף (כריתות ז), אף המחמר חייב חטאת. ולפי הנ"ל אין זה מוכרח.

(ע"ב) 'זהא קא מבטל כלי מהיכנו'. בדין ביטול כלי מהיכנו ע' במובא לעיל מג.

'בשליפי זוטרי'. מכאן יש להוכיח שאין נעשה 'בסיס לדבר העשוי' דבר שהונח עליו המוקצה בשבת לפי שעה, והיה בדעתו לסלקו לאחר מכן (ערשב"א ור"ן לעיל קמג; מגן אברהם רסה סק"ב רסו סקי"ד. ובתוס' לעיל מד: נראה לאסור, ובחדושי רעק"א תמה על כך. וע"ע במובא לעיל קמג.)

'מיתיבי היתה בהמתו טעונה טבל ועששיות, מתיר את החבלים והשקין נופלין ואע"פ שמשתברין. – התם בכולסא'. יכול היה לתרץ 'בשליפי רברבי' שאין יכול לשמוט הכר מתחתם (עפ"י תוס' מג: ד"ה כבר), ונקט 'כולסא' דומיא דטבל, שאינו ראוי אפילו בחול עד שיתקנו (רשב"א).

ויש מי שצדד לפרש שקושית הגמרא אינה מוסבת על דברי רב הונא אלא על מה ששנינו נוטל את הכלים הניטלים, והלא סתם עששיות כלים הניטלים הם [כי קרני דאומנא אינם נקראים 'עששיות'] ומדוע מתיר החבלים והם נופלים ומשתברים, והלא יכול ליטלם בידיו. ותירץ בכולסא – חתיכות שאינן ניטלות, דומיא דטבל (עפ"י שפת אמת. ע"ש).

אעפ"י שעששיות הם כלים שמלאכתם לאיסור, דהיינו כעין פנס מזכוכית [כדלעיל כג]. 'עששית שהיתה דולקת והולכת כל היום...]' – הלא ניטלים לצורך מקומם, הלכך ניטלתם מהבהמה כדי למנוע צערה נחשב 'צריך למקומו' כמו שמשמע ברמב"ן כאן (כפי שכתב בספר תהלה לדוד רסו סק"ז).

ולפי תירוץ הגמרא נראה שמפרש 'עששיות' במשמעות אחרת; כמו 'עששיות של ברזל' (בסנהדרין קח:). – גוש של חומר הניתך שעושים ממנו כלים [קרוב לרבים של 'עשת', חתיכה – כבשה"ש ה, יד מנחות כח. ועוד].

'דיקא נמי דקתני דומיא דטבל, מה טבל דלא חזי ליה אף הכא נמי לא חזי ליה' – בלא תיקון, שחתיכות הזכוכית אין בהם שימוש עד שישברם או יתיכם, בדומה לטבל שאינו ראוי בלא תיקון. משא"כ קרני דאומנא הראויים לשימוש לאחר השבת בלא שום תיקון (עפ"י ר"ח ורשב"א; ברכת שמעון).

'זהאיכא צער בעלי חיים? קסבר צער בע"ח דרבנן'. הרמב"ם (שבת כא, י) פסק 'ומכל מקום לא יניחן שם על גבי בהמה משום צער בעלי חיים'. וביאר הגר"א (שה, מא) טעמו משום דקיימא לן (לעיל קח:). צער בעלי חיים דאורייתא. אלא שהקשה ממשמעות דברי הרמב"ם במקום אחר שצער בעלי חיים דרבנן, ממה שכתב (בפי"ג מהל' רוצח ושמירת הנפש) לענין חיוב פריקה בבהמת עכו"ם רק הטעם משום איבה ולא נימק משום צער בעלי חיים (ועיין שם בכסף משנה).

ואולי יתכן שהרמב"ם מחלק בין בעל חיים שלו, שהוא אחראי על צערם – קל וחומר ממה דמצינו חיוב מזונותן עליך – שבוה צער בעלי חיים דאורייתא, ובין בהמת אחרים שצער בע"ח דרבנן. ואאמו"ר שליט"א המתיק חילוק זה שהרמב"ם לשיטתו שכתב (במורה הנבוכים ח"ג יז) שהמקור לצער בעלי חיים מהתורה הוא מקרא דעל מה הכית את אתנך. ויש לומר דמדדייק אתונך – שלך (מהר"ב נבנצל שליט"א. וע"ע לעיל קכח: על מקור איסור צער בע"ח).

דף קנה

'מתירין פקעי עמיר' וסתמם בקשר שאינו של קיימא, שעומדים להתירם למאכל הבהמה. גם היה דרכם לקשור בתבן עצמו. ע' פאה ו, וי בפרוש הרע"ב (עפ"י רש"ש).

זה"ק מתירין פקיעי עמיר לפני בהמה ומפספסין והוא הדין לכיפין... נראה שאין כאן חסרון דברים אלא כך פירוש המשנה: 'מתירין פקיעי עמיר לפני בהמה ומפספסין'. וממשיך התנא: 'את הכיפין אבל לא את הזירין' – כלומר, זה שהתירו להתיר ולפספס אמור בכיפין ולא בזירין (וערש"ש דרך אחרת).

'ת"ש רבי יהודה מתיר בחרובין לדקה... אלא אי אמרת ת"ק סבר שווי אוכלא לא משוינן מיטרה באוכלא מטרהינן, רבי יהודה דמתיר בחרובין לדקה? כל שכן לגסה?' ואין מסתבר לומר שרבי יהודה חולק על עיקר סברת תנא קמא וסובר שמותר לעשות אוכל אבל לא לטרוח באוכל ומשום כך התיר בדקה ולא בגסה – שודאי אין משמע שחולק בכך, מדלא נחלק ברישא דמתניתין (רמב"ן).

(ע"ב) 'מאי דכתיב ידע צדיק דין דלים – יודע הקב"ה בכלב שמונותיו מועטין...' 'דין' אין משמעותו רק משפט על עוונות, אלא כל הטבע המוטבע בבריאה נקרא 'דין'. [שעל כן במעשה בראשית אין כתוב אלא שם 'אלקים' בלבד] (עפ"י משיב דבר ח"ה נו [בישוב הנוסח 'אשר יצר אתכם בדין והמית אתכם בדין' אעפ"י שיש מיתה בלא עוון]. וכידוע בספרים ש'הטבע' בגימטריא א-להים). ע"ע בספר מי השלוח ח"ב עמ' רה.

'אמר רב המנונא: שמע מינה אורח ארעא למשדא אומצא לכלבא'. ואפילו בשבת מותר להאכילו, אעפ"י שאינו כלב שלו – כי מצוה יש בנתינת מזונות לפני הכלב מפני שמונותיו מועטים (מגן אברהם שכתב סק"ז, ומובא במשנ"ב ס"ק לא), ובלבד שאינו כלב רע שאסור לגדלו (משנ"ב שם). והוא הדין לכל בעלי חיים הרעבים ואינם מוצאים מזון – מותר להאכילם בשבת (עפ"י ערוך השלחן שם ב; שמירת שבת כהלכתה כו, כג).

*

'לית דעתיר מחזירא'. ברמז: אין עשיר יותר מהחוזר בתשובה והוא כנוע ועניו בעיני עצמו, שאדם זה יוכל להוריד כל השפעות טובות (קול יעקב בהר, בשם הרה"ק מלובלין).